

oud broek.nl

SEPTEMBER 2011

-
- *Kerkje aan 't Kikkerend*
 - *Stoepenschijters*
 - *Huis gesloopt/gered?*

Op de voorpagina:
Ingang van het kerkje aan 't Kikkerend

Gereformeerd leven in Broek in Waterland in het begin van de twintigste eeuw

COLOFON

Het bestuur van Vereniging Oud Broek in Waterland:

Naam	Positie	E-mail	Telefoon
Dick Broeder	Voorzitter	<i>d.broeder@hetnet.nl</i>	020-4033032
Vacant	Secretaris	<i>atsiedrijver@zonnet.nl</i>	020-4031201
Atsie Drijver	Penningmeester Collectie	<i>atsiedrijver@zonnet.nl</i>	020-4031201
Jan Maars	Projecten, Rondleidingen, Collectie	<i>j.maars@planet.nl</i>	020-4031118 06-53923773
Aagje Bruijn	Collectie	<i>j.j.wortel@hetnet.nl</i>	020-4031216
Ron Baltussen	Beschermd dorpsgezicht	<i>ronbaltussen@hetnet.nl</i>	020-4033714
Frouke Wieringa	Broeker Bijdragen	<i>brawier@xs4all.nl</i>	020-4031858

Medewerkers: Nico Merkelijn, Studio Hans Mulder, Hanneke de Wit, Adrie Beunder, Hillebrand Kuypers en Ria Houweling (Waterland in Beeld).

Correspondentieadres: Vereniging Oud Broek in Waterland, Buitenweeren 17,
1151 BE Broek in Waterland

E-mail: info@oudbroek.nl • <http://www.oudbroek.nl> • Rabobank: 31.07.02.194

ISSN: 2211-8675

Een kerkje aan 't Kikkerend

Als kind heb ik het altijd als vanzelfsprekend ervaren. Wij kerkten in Monnickendam, want wij waren van gereformeerden huize. Broek had een Nederlands Hervormde Kerk, dat was niet onze kerk. Iedere zondagochtend vertrok ons hele gezin in zondagse kledij naar de Opstandingskerk te Monnickendam om op te gaan in de verkondiging van Gods Woord.

Het protestants-christelijk onderwijs dat wij eveneens in Monnickendam genoten, was bestemd voor zowel hervormden als gereformeerden. Het schoolhoofd was parttime hervormd predikant in Zuiderwoude, maar het verschil hervormd-gereformeerd speelde op de school voor ons kinderen geen enkele rol. Van de meeste kinderen wist ik eenvoudigweg niet van welke kerk ze waren. Van wie wij ons onderscheidden, dat waren de rooms-katholieken. Tijdens de geschiedenislessen werd overmatig aandacht besteed aan de reformatie en de Tachtigjarige Oorlog. De hoofdonderwijzer was een begenadigd verteller en in zijn verhalen riep hij levendige beelden op van jonge maagden, die de brandstapel verkozen boven verloochening van het 'ware' protestantse geloof en van heroïsche watergeuzen die, overgoten met een oudtestamentisch sausje, de wrede roomse onderdrukker bestreden als bijbelse richters die met God aan hun zijde de heidense horden versloegen. Maar zo bekend als deze laatmiddeleeuwse kerkscheuring was, zo weinig wisten we van het schisma dat zich heeft afgespeeld op een veel recenter tijdstip in de geschiedenis, een scheuring waarin vele overgrootvaders van mijn generatie een leidende rol hebben gespeeld: de doleantie.

Dolerende kerkgangers

In 1886 ontstond een beweging van mensen, die zich afkeerden van de Nederlands Hervormde Kerk. In plaats van de reguliere kerkdiensten te bezoeken, kwamen ze in talloze steden en dorpen samen om in huiskamers en boerenschuren eigen gebedsdiensten te houden. Dolerenden werden zij genoemd (klagenden); zij konden zich niet meer vinden in de vrijzinnige opvattingen van de Nederlands Hervormde Kerk. Er waren in de Hervormde Kerk stromingen ontstaan, die de grondslag van de theologie ondermijnden. De godheid van Christus werd in twijfel getrokken en de goddelijke wonderen werden afgedaan als bijgeloof. De vrijzinnigheden drongen zelfs door tot in de lithurgie. Zo waren er hervormde predikanten die doopten in naam van geloof, hoop en liefde, niet in naam van de Vader, Zoon en Heilige Geest.

Dit was velen een doorn in het oog. Mijn overgrootvader Pieter Mars verwoordde dit tijdens de vijftigjarige doleantieherdenking in Monnickendam, terugkijkend op hoe zijn vader en gelijkgezinden dit beleefd moeten hebben, als volgt:

Want het was hun bekend dat de doop begeerd werd uit gewoonte of bijgeloovigheid en dat aan het Heilig Avondmaal aangingen diegenen, om met de catechismus te spreken, die in hun ongelovig leven voortgingen. Dan beseften die ouderlingen dat zij niet als getrouwen wachters op Sions muren handelden, en het was hun vurig verlangen dat God Zijn kerk bezoeken zou, opdat ze weer terug zou keeren naar de aloude belijdenis, en de tucht in de kerk wederom zou worden toegepast.

Deze kritische kerkgangers wilden terug naar een meer bezielde geloofsbeleving en naar herstel van de kerkorde zoals vastgelegd was bij de Dordtse Synode van 1619.

Op tal van plaatsen in Nederland zijn de gemoeieren hoog opgelopen en in eerste instantie greep de politie in om de samenkomsten te verbieden. In Leiderdorp kwam het zelfs tot een vechtpartij tussen twee dominees in het voorportaal van de kerk. Dit kon echter niet voorkomen dat het schisma een feit was. De Gereformeerde Kerk was geboren: gereformeerd naar de aloude benaming van de protestante kerk, namelijk de Nederduits Gereformeerde Kerk. Onder leiding van predikant Abraham Kuyper werden zevenhonderd van deze nieuwe kerkjes samengevoegd in een gereformeerde zuil. De doleantie was een feit, een op de tien hervormden ging mee.

Eigen cultuur

Heel snel ontwikkelde de gereformeerde gemeenschap een eigen uiterst dynamische cultuur. Uiteraard kochten de gereformeerden hun brood - dat zij aten in het zweet des aanschijns - bij een gereformeerde bakker en hun sukadelapje haalden ze bij een gereformeerde slager. Er kwam een gereformeerd dagblad: de Standaard en er werd een eigen politieke partij opgericht: de Anti Revolutionaire Partij (ARP). Abraham Kuyper, die was uitgegroeid tot een icoon in de gereformeerde wereld - vele gezinnen hadden een portret van Abraham 'de geweldige'

in de huiskamer hangen - was van 1901 tot 1905 de eerste ARP-minister-president. De gereformeerden speelden een leidende rol bij de oprichting van protestants-christelijke scholen. In 1901 werd de algemene leerplicht ingevoerd en verreweg het meeste onderwijs was in die tijd openbaar.

Gereformeerde ouders liepen dus het risico dat hun kind les zou krijgen van een communist of nog erger: een rooms-katholiek. Reden genoeg om eigen scholen op te richten waarbij het schoolbestuur er nauw op kon toezien dat de lesstof niet in strijd was met de Schrift. Overigens vonden hervormden en gereformeerden elkaar hier weer in een gezamenlijke queeste. De lagere school in Monnickendam heeft van de oprichting af christelijk onderwijs geboden aan zowel hervormde als gereformeerde kinderen. Dit betekende overigens niet dat alle verschillen weer te niet waren gedaan. In de statuten was bedongen dat het schoolhoofd altijd van hervormden huize diende te zijn. Klaarblijkelijk wilden de hervormden een stevige vinger in de pap houden uit angst dat de gereformeerden te veel zouden doorslaan in hun geloofsijver. In Broek was slechts een openbare school en de gereformeerde kinderen uit het dorp bezochten generaties lang de christelijke school in Monnickendam. Hervormde kinderen uit Broek gingen voor het overgrote gedeelte wel naar de openbare school. Klaarblijkelijk was het voor de Broeker hervormden geen halszaak, dat de kinderen christelijk onderwijs kregen.

Verenigingsleven

De kerk stond centraal in de gereformeerde wereld. Jongens kregen hun vorming op de 'knapenvereniging', vervolgens de 'jongelingsvereniging' en tot slot de 'mannenvereniging'. Men sprak elkaar aan met broeder en er werd driftig gediscussieerd over het Woord, een roeping tot ouderling of diaken werd vanzelfsprekend geacht. Hervormden werden gevraagd voor het ambt, gereformeerden geroepen. Uiteraard hield het kerkbestuur streng toezicht op al deze activiteiten. De verenigingen hadden hun eigen bibliotheek en deze stond onder strenge censuur. Een werkje dat in die eerste jaren altijd aanwezig was, was het boekje 'Stomme Zonden' van Johanna Breevoort, met als ondertitel: 'Een waarschuwend woord voor onze jongelieden'. De inhoud laat zich raden.

Al met al was de gereformeerde wereld een gesloten wereld die naar buiten toe vooral opviel door de strenge naleving van de zondagsrust. Zwemmen op de Dag des Heren was voor de meeste hervormden geen probleem maar voor gereformeerden een doodzonde. Werelds vertier was uit den boze, kermissen dienden vermeden te worden en het kaartspel was 'des duivels prentenboek'. Uiteraard versoepelden in veel gereformeerde milieus deze strenge regels na verloop van tijd weer, maar wat hoe dan ook bleef bij de gereformeerden, was een zekere eigengereidheid. Een hervormd predikant verwoordde het eens als volgt: bij ons is de dominee de baas maar bij gereformeerden de kerkenraad. Hiermee kenschetste hij vrij helder een belangrijk verschil tussen de beide werelden. Voor een gereformeerd predikant was het zaak om zijn preken te schrijven in de lijn van de opvattingen van het kerkbestuur. De kleinste vrijzinnigheid kon leiden tot een ferme vermaning.

Theologie was bij de gereformeerden niet voorbehouden aan de dominee, in alle lagen van de gemeenschap werd 'er aan gedaan'. Na de kerkdienst plachten gereformeerden bij elkaar op de koffie te gaan en de preek woord voor woord te analyseren, hierbij veelvuldig citerend uit de bijbel. De 'tale kanaans' werd door de broeders gesproken: gedragen volzinnen, uitdrukkingen uit de statenvertaling, de verwijzing naar een vers uit de bijbel volstond. De bijbelkennis van veel gereformeerden was fenomenaal.

Doleantie in Broek in Waterland

Deze ontwikkelingen zijn niet voorbijgegaan aan Broek in Waterland, want ook hier stapte een klein groepje mensen uit de Nederlands Hervormde Kerk. Zij kwamen bijeen in een bescheiden huisje aan 't Kikkerend, dat het eigendom was van Gerrit van Wijngaarden, mijn betovergrootvader. Dit huisje stond op het punt waar het Nieuwland nu op de Keerngouw uitkomt. Zondags hielden de Broeker 'fijnen', zoals ze al snel genoemd werden, hier een gebedsdienst. Een eigen predikant hoorde uiteraard niet tot de mogelijkheden. De gemeente moest volstaan met het voorlezen van preken die circuleerden in het netwerk van kleine kerkjes en verder leunde de 'kerk' sterk op de Monnickendamse zuster gemeente die veel groter was.

Tussen de archiefstukken van dit kerkje vond ik een document waarin de commissaris van de koningin in Haarlem op 24 oktober 1895 aan het provinciaal bestuur bekendmaakt, dat hem ter ore is gekomen via de minister van justitie 'dat de kerkraad der Gereformeerde Kerk in Broek in Waterland te kennen heeft gegeven dat alhier op 12 september een Gereformeerde Kerk is geïnstitutionaliseerd en dat deze in een zelfde kerkverband leeft met alle Gereformeerde kerken, die vertegenwoordigd worden door de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland'. Een zakelijke mededeling waar weinig enthousiasme uit spreekt en het feit dat justitie zich klaarblijkelijk met dit soort kwesties bemoeide, wijst erop dat de ontwikkeling met enig wantrouwen werd bezien. Het kerkje functioneerde zo goed en kwaad als het ging als een echte kerk. Het had een doopregister, de kasboeken werden gedegen bijgehouden en de notulen van de raadsvergaderingen werden in keurig schoolschrift opgetekend in een zwart schrift. Het lidmatenboek telt 35 namen waarbij de namen Prijs en Pronk veelvuldig voorkomen; zestien kinderen zijn gedoopt in het kerkje. Voor de doop werd een beroep gedaan op de predikant van Monnickendam.

Hoe dat geweest moet zijn op de zondagochtenden, wie zal het zeggen? Ik neem aan dat de tijden van de dienst gelijk vielen met die van de hervormden. Op weg naar hun kerk van keuze, kwamen Broekers elkaar tegen, liepen samen op langs het Havenrak om bij het Kerkplein uiteen te gaan. Wenste men elkaar een goede dienst toe of keek men stug voor zich uit? Het gezang van de psalmen van de Broeker 'fijnen' zal op de Keerngouw hoorbaar zijn geweest, maar het zal nooit hard genoeg zijn geweest om het orgel in de hervormde kerk te overstemmen. Levende bronnen uit deze eerste dagen zijn er helaas niet meer. Hoe de relatie was tussen gereformeerden en hervormden blijft dus gissen.

Als ik de generatie van mijn vader vraag hoe het contact was in hun jeugd en later, krijg ik steevast te horen dat de scheiding wel enig kwaad bloed heeft gezet. In het minste of geringste meningsverschil kwam altijd weer boven: dat heb je met gereformeerden. Ook waren er mensen, die riepen dat ze voor geen goud een voet zouden zetten in die andere kerk. Toch leefden de gereformeerden en hervormden niet geheel langs elkaar heen en zo nu en dan hadden ze elkaar zelfs nodig. In Broek in Waterland kwam er na de Tweede Wereldoorlog een lijstcombinatie van de ARP en de Christelijk Historische Unie (CHU), de partij waar de meeste hervormden op stemden, omdat beide partijen als blok politiek veel sterker zouden zijn. Hierbij werd wel bedongen dat de nummer 1 op lijst altijd van CHU-huize moest zijn. De angst dat de ARP het te veel voor het zeggen zou krijgen en vervolgens voor bijvoorbeeld een kermisverbod zou gaan pleiten, zat er diep in.

Een bijbel met een opdracht

Het kerkje aan de Keerngouw bleef bestaan tot 1910. Er was in Broek eenvoudigweg niet vol-

doende animo voor een vruchtbare gereformeerde gemeente. Monnickendam lag vlakbij en daar hadden de gereformeerden intussen een echt kerkgebouw laten verrijzen. Het lag dus voor de hand dat de Broeker 'fijnen' voortaan in Monnickendam zouden gaan kerken. De notulen van de laatste kerkenraadsvergadering vermelden het als volgt:

De kerkenraad zal daarvan kennis geven aan de kerkenraad van Monnickendam met het verzoek dat de leden van Broek als buitenleden bij de kerk van Monnickendam komen inwonen.

In kas was er nog negen gulden en zeventien cent. Op 1 mei 2004 is de Protestantse Kerk Nederland (PKN) opgericht en zowel de Gereformeerde Kerk in Monnickendam als de Hervormde Kerk in Broek in Waterland is hierin opgegaan. Gevoegelijk kunnen we ervan uitgaan, dat hiermee de breuk van 1895 weer gelijmd is.

Aanleiding voor dit schrijven is de teruggave van het archief en het avondmaalservies van het kerkje aan de Keerngouw aan de kerk in Broek in Waterland. Al die tijd is het archief bewaard gebleven in het archief van de Gereformeerde Kerk te Monnickendam. Hier kleef nog iets aardigs aan. Vlak nadat de Broeker gereformeerden waren ondergebracht in de Monnickendammer Gereformeerde Kerk, schonk een van de Broeker gereformeerden, Jan Pronk, de kerk in Monnickendam een bijbel. Op het voorblad schreef hij de volgende opdracht:

Ik ondergetekende schenk aan de gereformeerde kerk van Monnickendam ten gerieve van den voorlezer dezen bijbel maar mitsdien de kerk te Broek in Waterland weer tot openbaring komt dan zal dezen bijbel dies kerk aan eigendom zijn.

Broek in Waterland April 1911 Jan Pronk

Alle protestantse kerken weer tezamen in Broek. En hoewel de heer Pronk natuurlijk niet heeft kunnen bevroeden hoe dingen precies hun loop zouden nemen, is het niet meer dan billijk om aan zijn wens gehoor te geven en de bijbel terug te geven aan de kerk in Broek.

Uit: Jeugdherinneringen

Geschreven door Johanna Egbertina Schoemaker
met aanvullingen en commentaren van Nel Rümke-Bakker

De kermis

En vergeet de kermis niet. Een gezellige ouderwetse kermis heeft weinig gemeen met het lawaaigedoe dat jullie aan dat woord verbindt. Er waren een draaimolen met paard en een tent met schommelschuitjes met een draaiorgel, maar ze stonden zo ver mogelijk van elkaar.

Pas later een paard.

Toen wij klein waren draaide een stel dorpsjongens in de binnenste ring de molen. Ging de bel, dan sprongen ze 'er op.' Bij de beginbel gingen ze weer draven en hardlopen en duwen. (Nel Bakker).

Verder een stuk of tien kramen en kraampjes, de grote nogakraam van Stuvé, over heel Nederland bekend, behalve noga allerlei soorten snoep, een speelgoedkraam, oliebolletjes, een wafelkraam, de schiettent en dan meest kleinere: met dobbelstenen gooien (onder de 6 of boven de 9), met draaiborden, met lootjes, allemaal later verdreven door de loterijwet, laat me niet lachen asjeblijft.

En natuurlijk het 'kop van Jut', een schiettent, koekhaktentjes, een Turkse schop. Rond het bestrate deel van het plein, tot de Kerkebrug en een eind het Havenrak langs. Op het onbestrate plein stond de schouwburg met de achterkant naar ons huis, later ook de kinematograaf. Ik ben er nooit in geweest, maar genoot natuurlijk van de aanplakbiljetten De twee wezen, De koerier van Lion of De noodlottige gelijkenis, enz.

Woensdagmiddag om vier uur opende de kermis, de donderdag en zondag om één uur, dat waren de drukke dagen. Donderdag was een echte zondag. Wij kregen van Moe

elke dag 5 cent kermisgeld en donderdag en zondag van Pa nog een dubbeltje en hadden het de hele week heerlijk druk met een zo voordelig mogelijke besteding van dat kapitaal.

Alleen de zondagavond was rumoerig. Dan kwamen de boerenjongens hun geld opmaken, meest in de herberg naast ons. Daar werd gedanst, maar meer nog gedronken, en later in de avond gevochten. Wee de Monnikendammer 'stoepenschijters' die met Broeker meisjes wilden dansen. Neem me niet kwalijk, maar zo werden ze heus genoemd. Wij waren de 'Broeker vinken'. Elk dorp had zo z'n bijnaam.

Die Monnikendammers kwamen er natuurlijk expres om. De veldwachters kwamen er vaak aan te pas. Op de Apeldoornse kweekschool in mijn klas was een meisje, dochter van de veldwachter van Rockanje, ze woont er trouwens nog. Die was altijd zenuwachtig als het kermis was in Rockanje.

Op die zondagavond mochten wij natuurlijk de kermis niet op. Met opbouwen en afbreken mee was de dorpsjeugd er de hele zomervakantie zoet mee. Die duurde trouwens maar twee weken.

Wat dat kermisgeld betreft, wij kregen meen ik ook nog wat van Oom Dokter, de meeste kinderen hadden veel meer dan wij. Al was er bijna geen eten in huis, kermisgeld was er wel. Er werd trouwens altijd behoorlijk gesnoept in het 'arme' dorp.

Johanna Schoemaker, geboren in 1894, was de jongste dochter van de schoolmeester. Nel Bakker, geboren in 1889, was de dochter van de dorpsdokter.

Historisch besef

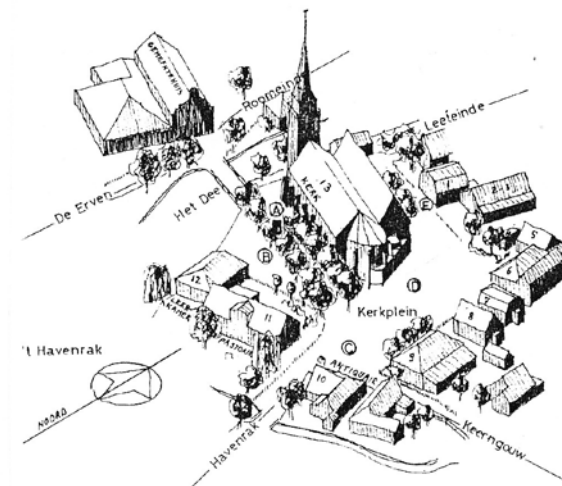
Een mooi dorp met een rijke geschiedenis: al sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw wordt aan groep acht van de Havenrakers 'historisch besef' over hun eigen woonplaats, Broek in Waterland, bijgebracht. "Kees Swart, destijds directeur, is ermee begonnen," zegt Emil Stöve, onderwijzer van groep acht.

Swart schreef een korte geschiedenis van Waterland en plakte daar een reeks vragen aan vast. 'Wat voor vogels vind je in Waterland?' bijvoorbeeld of 'Waarom vinden mensen Waterland zo'n mooi fiets-, wandel- en vaargebied?' en 'Hoe komen de straten Atjehgouw, Belmermeer, de Draai, Moerland en Parallelweg aan hun naam?'

De leerlingen moeten kaartjes inkleuren, zoals de kaart van Waterland uit 1288 en die van de gemeente Broek in Waterland uit 1866. Ze moeten weten waarvan de Broekers in de vijftiende eeuw leefden, van welke oorlog ons dorp in de zestiende eeuw veel te lijden had - en nog veel meer.

Dorpsgenote Marieke Maars heeft het werkstuk van Kees Swart onlangs geactualiseerd en gedigitaliseerd. "Ze heeft het bestemmingsplan Broek in Waterland-noord toegevoegd, moderne ontwikkelingen op een rijtje gezet en beschreven hoe dankzij nieuwkomers en -bouw het karakter van het dorp verandert," zegt Emil Stöve. Enthousiast vertelt hij, dat de illustraties en kaarten nu groot op een digitaal schoolbord kunnen worden getoond. "De leerlingen kunnen het materiaal dat ze belangrijk vinden, kopiëren. Het resultaat is veel mooier, dan toen we het met dia's en foto's moesten doen."

Het geschiedverhaal met de beantwoorde vragen vormt deel één van het werkstuk, dat de Havenrakers uiteindelijk aan hun onderwijzer overhandigen. Deel twee ervan is eigen werk, dat wil zeggen dat de kinderen een onderwerp moeten uitdiepen. Dat klinkt leuk. "Ja," antwoordt Emil, "maar het ligt niet iedereen. Het ene kind levert een minimaal werkstuk af, het andere doet het uitgebreider."

Sommige leerlingen werken alleen, maar ze mogen best samen of in groepjes aan de slag. "Leren samenwerken is juist heel nuttig," zegt Stöve. "Op het internet is veel informatie te vinden, maar het is lastig deze te ordenen. De één is daar beter in dan de ander. Dat geldt ook voor het schrijven van het werkstuk." Waar nodig biedt de onderwijzer een helpende hand.

"Vaak komen ze met leuke onderwerpen," zegt Emil. "Soms moeten ze op mensen afstappen. Een leerling die de geschiedenis van de woonboten wilde beschrijven, is bij Jan Mars aan de Woudweeren op bezoek geweest. De kermis vroeger is ook een geliefd onderwerp."

We hebben toch veel beroemde dorpsgenoten gehad, zoals Boudewijn de Groot en Aart Staartjes? "Ja, maar dat zegt de kinderen niets," antwoordt Emil. "De enige historische figuur die nog weleens kans maakt tot een werkstuk door te dringen, is Neeltje Pater."

Ten slotte maken ook gastoptredens deel uit van de entourage, die groep acht moet verleiden tot het maken van een mooi werkstuk. Oud-onderwijzer Jan de Waal komt ieder jaar vertellen over de bouwstijlen, de betekenis van de straatnamen en hij geeft een diavoorstelling. Op het ene scherm zie je Broek in Waterland vroeger, op het andere de tegenwoordige tijd.

Goof Buijs, de man achter de strijd voor het gifvrij maken van de Volgermeerpolder, vertelt over zijn levenswerk en de huidige stand van zaken. Bij dominee Henk Ekker is het verhaal over de geschiedenis van de kerk en over zijn eigen werk in goede handen.

Een bezoek aan de begraafplaats met uitleg over de symbolen die je er tegenkomt, hoort daar bij. Stöve: "De leerlingen zijn altijd bijzonder onder de indruk als ze over de begraafplaats lopen. Het raakt hen, vooral als ze namen tegenkomen van verwanten of bekenden."

Hanneke de Wit

Aanwinsten

Vereniging Oud Broek in Waterland heeft oud timmermansgereedschap gekregen, dat toebehoorde aan Cornelis Pels (1889-1970) de grootvader van Cees en Nies Pels. Voordat grootvader Pels een melkzaak begon aan Roomende 1 was hij een begaafd timmerman. Wij kregen ook de rondrijdschaatsen met bijpassende schaatsschoenen van de grootmoeder van Cees en Nies. Heel ouderwets: de zolen zijn nog met houten pinnetjes aan de schoenen vastgezet. Zij waren daarvoor eigendom van zuster Busing, de wijkverpleegster, die toen aan het Havenrak woonde naast Wiggert Kronenberg.

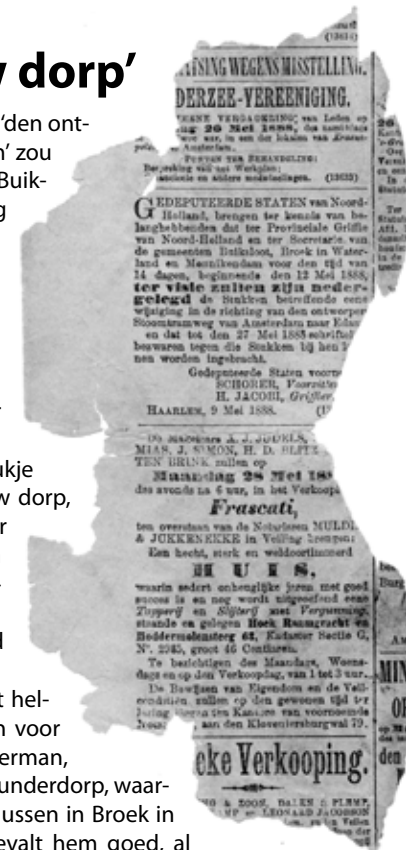
'Kijk, dit gaat over jouw dorp'

Het stond op 9 mei 1888 in de krant. De richting van 'den ontworpen Stoomtramweg van Amsterdam naar Edam' zou worden gewijzigd. Inwoners van de gemeenten Buiksloot, Broek in Waterland en Monnikendam (toen nog zonder c) kregen veertien dagen de tijd om bezwaar te maken.

Het krantenbericht heeft 123 jaar lang een veilig plekje gehad in de lijst op de voorgevel, zes hoog, van het pand op nummer 119 aan de Oudezijds Achterburgwal in Amsterdam. Timmerman Lex Ebbelaar (21) werkte er met zijn collega Torsten Stehler aan een verbouwing.

"Op een gegeven moment duwde Torsten me een stukje krant onder de neus. Kijk, zei hij: dit gaat over jouw dorp, Broek in Waterland," vertelt Lex. "Ik heb het mee naar huis genomen. Mijn vader en moeder en vooral mijn oma vonden het heel bijzonder." De oma van Lex Ebbelaar is Sientje Kaars; haar levensverhaal, verteld aan kleindochter Stephanie, stond onlangs in Oud Broek.nl

We spreken Lex 'even tussendoor' terwijl hij aan het helpen is het podium op het Kerkplein op te bouwen voor de Broeker feestweek. Ebbelaar is zelfstandig timmerman, zzp'er dus. "Ik verhuur me aan de firma Heerding in Zunderdorp, waar bij ik voorheen in vaste dienst was. Verder doe ik klussen in Broek in Waterland." Het bestaan als kleine zelfstandige bevalt hem goed, al komt er veel bij kijken. "Je moet bijvoorbeeld je eigen gereedschap hebben." De kranten in de daklijst dienden als vulmateriaal, denkt Lex. De lijst zit onder een dakgoot, vandaar dat het papier uit 1888 niet te lijden heeft gehad. Lex: "Blijkbaar is het pand in dat jaar gerenoveerd, en nu waren wij aan de beurt voor de volgende verbouwing."

Op 13 december 1888 werd de stoomtramlijn geopend, die van Amsterdam Noord via Broek in Waterland naar Monnikendam en Edam liep, een traject van 21,5 kilometer. In 1932 werd de lijn doorgetrokken tot Volendam; in dat jaar werd de stoomtram vervangen door een elektrische tram.

Het begin- of eindpunt was de Meeuwenlaan in Noord. Een bootje bracht de reiziger van het Open Havenfront voor het Centraal Station naar het tramstation aan de overkant.

In 1956 werd de tramlijn opgeheven. Het stationsgebouw in Broek in Waterland is nu een woonhuis (Eilandweg 3). In één van de ramen zit nog altijd het oude loket.

Wordt historisch huis uit 1671 in Broek gesloopt?

Broek in Waterland. Als de burgers de straten naar oud gebruik voor de schouw gereinigd hebben van onkruid en het witte zand tussen de stenen de properheid in dit dorp tot uitdrukking brengt, kan het niet anders of de fraaiste gevels zullen meer dan anders opvallen. Een karakteristiek plekje achter de enige tijd geleden gerestaureerde Ned. Herv. kerk zal dan de bijzondere aandacht trekken, omdat een fraai 17de eeuws houten woning op de zwarte lijst is geplaatst, waardoor de sloping van dit pand nadert. Daarom zal in onze krant de kreet moeten klinken: laat oude gebruiken, zoals straten-schouw, enz, in ere, maar spaar ook alles dat nog bijdraagt aan de historie. Laat slechts in uiterste noodzaak een schenking van de voorvaders met de grond gelijk maken. Helaas, het perceel staat niet op de lijst van Monumentenzorg.

De woning die onze aandacht trok, staat aan het Leeteinde. In de gesneden deurkalf van de voordeur staat het jaartal 1671, aan de zijkant bij de deur valt een gesneden rozet in het oog. Dit pand dat thans door drie personen wordt bewoond, scheidt door de bouw een sfeer in de nabijheid van de oude, statige kerk. Het mag inwendig eigenaardig van indeling zijn, mede door de opkamer, die aan een vroegere hooiberg doet denken, met enige goede wil zou waarschijnlijk het gebouw beter woonbaar zijn te maken. Helaas deelt de hoofdingenieur-directeur van Wederopbouw onze lekenmening niet. In een schrijven van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting in Noord-Holland wordt aan het college van B. en W. medegedeeld, dat de betreffende woning in een vervallen toestand verkeert. Van de woningen Leeteinde 81 en 82 zijn de houten buitenwanden gedeeltelijk

vergaan. Bovendien is de dakbedekking ondeugdelijk met als gevolg lekkage en onvoldoende bescherming tegen klimaatsinvloeden. Er ontbreekt een privaat voor elke bewonder, terwijl een woning no. 80 een te geringe oppervlakte heeft en brandgevaar kan ontstaan. Gelet op dit advies werd door de raad besloten het pand onbewoonbaar te verklaren, omdat het door het aanbrengen van verbeteringen niet in bewoonbare staat kan worden gebracht. Daarbij werd gelast, dat de woning binnen zes maanden moet worden ontruimd, te rekenen van de dag, waarop de tijd tot voorziening tegen het besluit zal zijn verstreken.

Bewoners zijn zeer tevreden.

De heer K. Tuijn, die het voorgedeelte van deze oude houten woning in huur heeft, bewaart

de officiële stukken van het gemeentebestuur zuinig in de eikenhouten kast. Hij zou dit heus niet gaarne verlaten, een oordeel, dat door de andere bewoner, de heer J. Meppen, volkomen werd gesteund. Deze mensen verlangen geen ander verblijf en merken niets van onvoldoende bescherming tegen weersinvloeden. Zij zijn rijk tevreden en deelden opgewekt aan ons mede, dat honderden vreemdelingen deze woning komen bezichtigen, fotograferen en zelfs filmen.

Ook het oog van de directeur van het Zuiderzeemuseum, de heer Bouma, is op dit pand gevallen. In een lezing voor het Nut gaf hij onomwonden te kennen, dat dit huis een kostbaar bezit is. Zelfs had hij hiervan lantaarnplaatjes gemaakt, die hij tijdens zijn rede vertoonde.

De grote vraag is of Broek in Waterland deze woning zal kunnen behouden. Het gemeentebestuur, strevend naar bouwvolume voor nieuwe huizen, die dringend nodig zijn, heeft voor de onbewoonbaarverklaring van dit perceel extra volume ontvangen. De heer Swart,

de vroegere eigenaar, heeft het huis verkocht aan een sloper in Amsterdam. De bijl is bij wijze van spreke reeds klaar gelegd om de algehele ondergang te bewerkstelligen. Zolang die bijl nog niet is gebruikt, bestaat er nog hoop. Wanneer oudheidkundigen zich voldoende realiseren wat hier te gebeuren staat en hogere instanties worden ingeschakeld om het oude Broek in Waterland geen nieuwe wonden toe te brengen, het gemeentebestuur zijn medewerking wil verlenen en gelden worden afgezonderd om deze ramp te voorkomen, zal een bijzonder plekje, geschonken door de voorvaders, voor het nageslacht worden bewaard.

Wij bevelen daarom een algehele actie voor het behoud van dit houten huis in ieders aandacht aan, opdat men later geen verwijten zal vernemen over besluiten die in deze tijd waarschijnlijk gemakkelijk worden genomen, maar een aantasting blijken te zijn van waarden uit vroeger eeuwen. Een argument, dat door opruiming tot wegverbreding kan worden overgegaan, is naar het oordeel van velen zwak, omdat het verkeer langs deze woning geen vormen aanneemt.

Een duik in onze geschiedenis

Ons bestuurslid Aagje Bruijn graaft graag in de historische krantenberichten van de Koninklijke Bibliotheek en vindt de meest leuke en interessante artikelen en advertenties over en aangaande Broek in Waterland. De berichten stammen uit de periode 1618 - 1945. U heeft er ongetwijfeld al enkele gelezen in onze vorige uitgaven.

Omdat Aagje er steeds weer leuke stukjes bij vindt en het te veel wordt om ze allemaal over te nemen, heeft onze ICT man Sytze Boschma een gemakkelijke methode voor U bedacht om ze via onze website op te zoeken. Wij raden U echt aan hier eens in te duiken. Wanneer u op onze site www.oudbroek.nl

klikt daarna op collectie en in de witte balk het nummer 4999 aanklikt, komt U vanzelf bij de instructies en de genoemde krantenberichten. Dit geldt ook voor de nummers 5000 t/m 5006. Gewoon doen, echt heel leuk. Aagje graaft verder en zorgt dat er steeds meer bij komt.

20 OKTOBER a.s.

Aanvang 20.00 uur in Het Broekerhuis.

De gezamenlijke avond welke wij jaarlijks met het NUT organiseren zal deze keer gaan over de **watersnood van 1825** en zal worden verzorgd door Frouke Wieringa van 't Leeteinde.

Grote brand aan de Erven

‘Hedennacht heeft te Broek in Waterland een hevige brand gewoed’, zo meldde het Nieuws van den Dag op 28 april 1902. Het ging om een verwoestende vuurzee aan de Erven. ‘Een huis van de heer S. Groot, bewoond door de heer Delzalle, brandde geheel uit, benevens de belendende gebouwen, van de heeren W. Hekking, en H. van Duim. Met veel krachtspanningen van de spuitgasten bleef het perceel van de heer L. de Oude gespaard.’

‘De brandspuit uit Monnikendam behoefde, toen zij kwam, geen dienst te doen. De brand welke ongeveer te 2 uur was ontstaan, was om 6 uur bedwongen. Al het verbrande was verzekerd. De oorzaak van de brand is onbekend. In het perceel van de heer Hekking zijn voor duizenden guldens waarde aan oude schilderijen en andere kostbaarheden door het vuur vernield. Eene kast ter waarde van f 30.000,00 werd nog intijds gered. Het geheel was verzekerd voor f 80.000,00.’

Een week later kwam het Nieuws van den Dag terug op de brand door te citeren wat de Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC) erover had geschreven:

‘De brand heeft een gedeelte van dit typische dorp van gedaante doen veranderen,’ aldus NRC. ‘Vroeger prijkte daar een reeks trotsche gebouwen, getuigende van den rijkdom der bezitters, die meermalen vorstelijke bezoekers in hun woningen ontvingen. ’t Was op het gedeelte van Broek in Waterland, waar nu de huizen in den asch werden gelegd, dat burgemeester Harmen Bakker (maire) Keizer Napoleon ontving, kort voor diens tocht naar Rusland. In de zomer van 1814 hadden de heeren Harmen Bakker en notaris Gerrit de Ruyter (welke laatste ook op die plek woonde) de eer, Koning Willem I met den Czaar van Rusland op bezoek te ontvangen, en H.M. de Koningin met den Kroonprins van Pruisen, benevens haar zoons, en eenige andere Duitse vorsten,’ memoreert de krant. ‘Bij den jongsten brand zijn nogal schilderijen in de vlammen opgegaan, en daaronder twee van Rembrandt. Ongeveer 20 doeken zijn gered.’

Uitje naar Ede

Rond half mei zijn Jan Maars en ik naar Ede afgereisd. Bij de familie Kruyshaar zouden we een schilderij afhalen, waarop de kerktoren van Broek in Waterland staat afgebeeld. De heer en mevrouw Kruyshaar-Mooy hadden de Gemeente Waterland laten weten afstand te moeten doen van het grote (114 x 117 cm) doek, een familiebezit. Zij wilden het graag schenken aan de oudheidkundige vereniging van de gemeente.

Met een aantal verhuisdeken in de laadruimte - en toch wel enige spanning in de cockpit - gingen wij op weg. Je weet het tenslotte maar nooit...

In Ede aangekomen, werd ons duidelijk dat het ging om een werk van Cor Mooy, geschilderd rond 1930. Te zien zijn de kerktoren en omgeving vanaf het Leeteinde. Dat laatste is bijzonder: meestal wordt de kerk afgebeeld gezien vanaf het Havenrak.

Jan Maars (links) en Dick Broeder torsen het schilderij van Cor Mooy

Het geluk was met ons, want op de millimeter nauwkeurig paste het kunstwerk in ons voertuig. We zijn erg blij met deze uitbreiding van onze collectie en danken de familie Kruyshaar hartelijk.

Dick Broeder

met vijf Langedijker koolschuiten naar de Jan Haringrace in Monnickendam gingen. Aan dit meerdaagse tochtje wilden ze een bezoek aan Broek in Waterland koppelen. De ‘andere Broekers’ sliepen tijdens de vijfdaagse tocht in de koolvletten.

Dat Broek op Langedijk net zo veel met water te doen heeft als ons eigen dorp, was ondergetekende als geboren Langedijker niet vreemd. Ik had de groep dan ook graag zelf rondgeleid, maar was helaas afwezig.

Broekers bezoeken Broek

Onlangs werd onze afdeling rondleidingen verrast met de vraag of ze een rondleiding kon verzorgen voor een groep van 20/25 Broekers.

Al snel kwam er meer duidelijkheid: het bleek te gaan om Broek op Langedijkers, leden van de Stichting Langedijk Waterrijk (SLW), die

Een betere vervanger dan collega-gids Jan de Waal had ik mij echter niet kunnen wensen. Hij maakte bijgaande foto. De mensen waren - zoals bijna altijd tijdens de rondleidingen - enorm enthousiast.

Indien u meer wilt weten over de bijzondere stichting van onze dorpsnaamgenoten, kijk dan op www.langedijkwaterrijk.nl

Jan Maars

'MASSAAL VERLIEFD OP BROEK IN WATERLAND'

Zo kopte het Noordhollands dagblad 6 augustus na een spectaculaire intocht in ons dorp. Tweehonderdneegenenentig vrolijke en geïnteresseerde zomerwandelaars genoten zichtbaar van een twee uur durende wandeling door de historische kern, onder leiding van zes gidsen van Vereniging Oud Broek in Waterland. De uitgelaten stemming en de stralende gezichten spraken boekdelen. Velen zegden toe eens terug te komen voor een familiedag of feestje van hun vereniging of club.

Zaterdag 13 augustus, tijdens de Feestweek op het Kerkplein, was het de hele dag bij onze marktkraam nog drukker. Het was een komen en gaan van leden, nieuwe leden en wellicht aspirantleden. Velen deden mee aan de miniquiz over de kennis van het dorp. Deze leek niet zo moeilijk, maar was toch veel lastiger dan het op het eerste gezicht leek. Zeventig procent van de deelnemers kwam helaas

niet met de goede oplossing. Uit de dertig procent goede oplossingen werd Nies ten Bosch - Pels als winnares uitgeloot. Zij ging blij verrast naar huis met de hoofdprijs, een cadeaubon voor een middag fluisterbootvaren met Recreatie Waterland.

Ook werd op de markt gestart met de inschrijving voor de excursie naar Oud Hoorn op woensdag 28 september. Dat dit initiatief goed aanslaat bleek aan het eind van de dag, toen de bus al bijna was volgeboekt. Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar. Haast u, als u nog mee wilt, zich aan te melden.

Dat het een geweldig leuke middag wordt staat vast. Om 13 uur vertrek per touringcar vanaf het Nieuwland. Dankzij de beste gidsen van Oud Hoorn ontdekt u plekjes, die u zelf nooit zou hebben gevonden en ziet u Hoorn vanuit een andere invalshoek.

Na afloop napraten met een drankje en hapjes in het smaakvolle, historische pand van restaurant de Ridderickhof op de Rode Steen. Om 18 uur zijn we weer terug op het Nieuwland.

Er zijn nog enkele plaatsen vrij; kosten € 17,50 p.p. Wilt u mee, bel dan naar Dick Broeder 06-22032 772 of Jan Maars 06-53923773.